

Проблемні питання кваліфікації злочинів проти власності

Клочко А.М. к.ю.н., старший викладач кафедри АГПФЕБ

Стаття 13 Конституції України проголошує рівність усіх суб'єктів права власності перед законом і забезпечення захисту їх прав державою [1, с. 13].

Необхідність охорони власності кримінально-правовими засобами визначається тим, що повноцінне функціонування відносин власності забезпечує стабільність всієї економічної системи країни. Тому, передбачення в одному з розділів Особливої частини Кримінального Кодексу України (далі КК України) відповідальності за всі посягання на власність незалежно від її форми забезпечує всім суб'єктам права власності однаковий кримінально-правовий захист.

Розвиток криміногенних явищ в Україні пов'язаний з негативними процесами, що відбуваються в економіці та ідеології держави. На загострення криміногенної ситуації в Україні та поширення корисливо-насильницької злочинності, безпосередньо або частково впливають такі фактори як: зміни у структурі кримінального світу, наявність у його лідерів політичних прагнень щодо перерозподілу сфер впливу, наростання економічних можливостей лідерів злочинного світу, вчинення ними зухвалих дій, спрямованих на захоплення влади.

Причини вчинення злочинних посягань, як правило, пов'язують зі злочинною поведінкою, тобто з певною забороненою кримінальним законом діяльністю суб'єкта, адже за своїм етимологічним змістом ця категорія вказує на її органічний зв'язок із суспільно небезпечним діянням. У цьому сенсі не можна не погодитись із загальноновизнаним твердженням, що причиною називають явища, які породжують, продуктують інші явища – наслідки [2, с. 187].

Корисливо-насильницька злочинність визначається як сукупність злочинів, спрямованих на заволодіння чужим майном, вчинених із корисливою метою, із застосуванням фізичного чи психічного насильства або з погрозою його застосування. Злочини проти власності становлять одну із найпоширеніших та небезпечніших груп злочинних діянь, оскільки вони посягають на одне із найцінніших соціальних благ – право власності [3, с.412]. При наявності ряду загальних ознак, що характеризують злочини проти власності, вони істотно відрізняються за характером діяння, способом їх вчинення, мотивами. Дані ознаки дають можливість класифікувати такі злочини на групи та побудувати їх систему.

Так, при наявності корисливого мотиву злочини проти власності поділяються на корисливі і некорисливі. Корисливі злочини, у свою чергу, за характером діяння, за способом їх вчинення можуть бути поділені на злочини: не пов'язані з обертанням чужого майна на користь винного або інших осіб і пов'язані з таким обертанням. До останньої групи злочинів, що об'єднуються такими загальними ознаками як: незаконне, безоплатне обертання чужого майна на користь винного або інших осіб та корисливий мотив, що виражається у прагненні, спонуканні до незаконного збагачення за рахунок чужого майна, відносяться злочини, передбачені статтями 185—191 КК України.

Найбільш небезпечним корисливим злочином проти власності, пов'язаним з незаконним обертанням чужого майна на користь винного або інших осіб є розбій. Його обов'язковим додатковим об'єктом виступають життя і здоров'я потерпілих.

Кримінальне законодавство визначає розбій у статті 187 КК України як напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу або з погрозою застосування такого насильства [4, с. 70].

З об'єктивної сторони більшість злочинів, пов'язаних з незаконним безоплатним обертанням чужого майна на користь винного або інших осіб, відносяться до злочинів з матеріальним складом: крім діяння необхідною ознакою їх об'єктивної сторони є наслідки — матеріальна шкода: власник позбавляється майна, можливості володіти, користуватися, розпоряджатися ним. Однак, розбій відноситься до усічених складів злочинів, тому

вважається закінченим з моменту нападу, тобто з моменту застосування насильства, незалежно від того, чи вдалося винному заволодіти майном, чи ні.

Суб'єктивна сторона всіх корисливих злочинів, пов'язаних з незаконним обертанням чужого майна на користь винного або інших осіб характеризується прямим умислом, корисливими мотивом і метою: особа усвідомлює, що вона посягає на чужу власність, не маючи права на неї, передбачає матеріальну шкоду власнику і бажає настання цього наслідку, переслідуючи мету незаконного збагачення.

Особливої уваги необхідно приділити суб'єкту корисливо-насильницьких злочинів. Суб'єкт корисливих злочинів — крадіжки, грабежу, розбою, вимагання — будь-яка особа, яка досягла 14-річного віку. Саме значна суспільна небезпечність більшості з цих злочинів та значна поширеність більшості з цих злочинів серед підлітків покладені в основу зниження віку кримінальної відповідальності.

Розбійним нападам властива низка типових для злочинів проти власності кваліфікуючих ознак, а саме, вчинення розбійного нападу: а) за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 187); б) особою, яка раніше вчинила розбій або бандитизм (ч. 2 ст. 187); в) поєднаного з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище (ч. 3 ст. 187) організованою групою; г) спрямованого на заволодіння майном у великих чи особливо великих розмірах або вчинений організованою групою, або поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень (ч. 4 ст. 187).

У ч. 3 ст. 187 КК законодавець передбачає в якості кваліфікуючих ознак розбою "проникнення в інше приміщення чи сховище", однак в самій нормі не міститься роз'яснення цих кримінально-правових категорій. З кримінально-правової точки зору з'ясування цих ознак має важливе значення.

Незважаючи на сполучення вживаних термінів "проникнення в інше приміщення чи сховище", вони несуть складне кримінально-правове навантаження об'єктивних ознак цього складу злочину, а саме: конструкція "інше приміщення чи сховище" пов'язані з місцем вчинення злочину, а поняття "проникнення" характеризує спосіб вчинення злочинного посягання.

Судовою практикою у п. 22 Постанови Пленуму Верховного Суду "Про судову практику у справах про злочини проти власності" від 6 листопада 2009 р. № 10 [5, с.149] сформульовано визначення, що "під проникненням у житло, інше приміщення чи сховище слід розуміти незаконне вторгнення до них будь-яким способом (із застосуванням засобів подолання перешкод або без їх використання; шляхом обману; з використанням підроблених документів тощо або за допомогою інших засобів), який надає змогу винній особі викрасти майно без входу до житла, іншого приміщення чи сховища.

Загальне поняття "інше приміщення" у судовій практиці включає різноманітні постійні, тимчасові, стаціонарні або пересувні будівлі чи споруди, призначені для розміщення людей або матеріальних цінностей (виробниче або службове приміщення підприємства, установи чи організації, гараж, інша будівля господарського призначення, відокремлена від житлових будівель, тощо). Таке поняття є цілком зрозумілим і придатним при визначенні цієї ознаки, наприклад, відносно приміщень банківських установ при вчиненні на них розбійних нападів. При цьому такі приміщення слід відносити до стаціонарних будівель чи споруд, призначених для цільового розташування у виробничих і службових приміщеннях спеціальної банківської інфраструктури, грошових коштів та матеріальних цінностей, персоналу, охорони, клієнтів банку. Однак, не досить чітко залишається зрозумілим, яким поняттям, наприклад, позначити автомобіль при вчиненні з нього крадіжки магнітоли чи інших речей, оскільки цей факт безперечно має вплив на кваліфікацію злочину і призначення покарання.

Важливе значення має характеристика ключової ознаки розбою – нападу, для розуміння якого не можна обмежуватись його сприйняттям як лише певної дії. Як наголошував О.А. Піонтковський, дія не вичерпується рухом тіла і що рух тіла сам по собі відірваний від конкретних умов, у яких він має місце, поза зв'язку зі знаряддями, які він спрямовує, і у відриві від тих змін, які він спричинив, являє собою голу абстракцію [6, с. 360]. Таку позицію поділяють М.І. Ковальов і П.Т. Васьков, які відзначають, що причиною

є не тільки безпосередній рух тіла людини як живої істоти, але й свідоме використання нею знарядь, об'єктивних закономірностей, механізмів та інших обставин [7, с. 43].

Практика застосування норм кримінального закону про відповідальність за майнові злочини свідчить про необхідність приділення належної уваги з'ясуванню способів викрадення, спрямованості умислу винного і мотиву вчинення злочину. Суди, при засудженні винних, в основному, забезпечують правильне застосування закону. Разом з тим, матеріали судової практики у справах про злочини проти власності дозволяють зробити висновки, що найбільша кількість судових помилок при кваліфікації таких злочинів пов'язана з недооцінкою наукових критеріїв їх відмінностей від суміжних злочинних діянь.

Література:

1. Конституція України : Основний Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. / А. П. Закалюк. – К. : Видавничий Дім "Ін Юре", 2007. - Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. Та доповн./ За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка.- К.: Атака, 2003.–1056с.
4. Кримінальний Кодекс України.-С.: ТОВ «ВВП НОТІС», 2011.- 172с.
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України "Про судову практику у справах про злочини проти власності" від 6 листопада 2009 року № 10 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах. - К. : Алерта; ЦУЛ, 2011. - 400 с.
6. Курс советского уголовного права : Особенная часть : в 6 т. / [под ред. член-кор. АН СССР А. А. Пионтковского]. – Москва : Изд-во "НАУКА", Т.4. – 1970. - 432 с.
7. Ковальов М. И. Причинная связь в советском уголовном праве / М. И. Ковальов, П. Т. Васьков. – М. : Госюриздат, 1958. – 71 с.